

Erç
Taran dı

163460

İSLÂM TARİH, SANAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ
(IRCICA)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	163460
Tas. No:	949.6 BALİ

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
II. MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ
Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003

İstanbul, 2006

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi; No. 14

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler)
ISBN 92-9063-151-1 (İngilizce tebliğler)
ISBN 92-9063-153-8 (Arnavutça tebliğler)
ISBN 92-9063-154-6 (Takım)

İslâm Konferansı Teşkilâtı
İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)
Barbaros Bulvarı, Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
34349, Beşiktaş, İstanbul-Türkiye

Tel: +90 212 259 17 42
Faks: +90 212 258 43 65
E-posta: ircica@ircica.org
Web sitesi: www.ircica.org

© 2006 IRCICA

Önsöz: Halit Eren

Yayına Hazırlayan: Ali Çaksu

Baskı: Birmat Matbaacılık Ltd. Şti, İstanbul

IRCICA Kütüphanesi Katalog bilgileri

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu (2.: 4-7
Aralık 2003: Tiran)

Balkanlar'da İslâm medeniyeti II. milletlerarası sempozyumu
tebliğleri / editör Ali Çaksu; önsöz Halit Eren.- İstanbul: İslâm Tarih,
Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2006.

xii, 541 s.: res. (çoğu rnk.), hrt., plan; 24 sm.- (İslâm medeniyeti
tarihi kaynak ve incelemeleri dizisi; no.14)

Dipnot var.

ISBN 92-9063-152-X (Türkçe tebliğler) ISBN 92-9063-154-6
(Takım)

1. Medeniyet, İslâm--Balkan Ülkeleri--Kongreler. 2. Medeniyet,
Türk--Balkan Ülkeleri--Kongreler. I. Çaksu, Ali. II. Eren, Halit. III.
k.a. IV. Seri.
949--dos21

BULGARİSTAN'DA BAĞIMSIZLIKTAN GÜNÜMÜZE YER İSİMLERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ

Mehmet HACİSALİHOĞLU*

Ulusal devletlerin ulusçu siyasetlerinin hedeflerinden birini de yer isimleri oluşturmuştur. Uluslaşmanın bir gereği olarak görülen isim değiştirme siyaseti, yani “yabancı” olarak görülen yer isimlerinin millileştirilmesi, pek çok Batı Avrupa ülkesinde ve hemen her Balkan ülkesinde uygulanmıştır. Türkiye’de de uygulanan bu siyaset sonucunda yaklaşık 12.000 köyün ismi değiştirilmiştir.¹ Balkanlar’da Osmanlı egemenliğinin sona ermesinden sonra başlayan yer isimlerini değiştirme süreci, bölgenin toponomik yapısında radikal değişimlere yol açmıştır. Özellikle Bulgaristan bu bağlamda en dikkat çekici örneklerden birini oluşturmaktadır. Çünkü Bulgaristan’daki yer isimlerinin önemli bir bölümü Bulgarca (Slavca) kökenli olmayıp Türkçe² ve daha az oranda da Rumca idi.³ Bu isimlerin değiştirilmesi büyük boyutlu bir toponomik değişim yarattı. Ayrıca bu ülkenin geçirmiş olduğu rejim değişiklikleri aşağıda görüleceği gibi, isim değiştirmede farklı ve hatta birbirine zıt siyasetlerin uygulanmasına yol açmıştır. Bu sürecin ortaya konulması hem

* Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

¹ Türkiye’de yer isimlerinin değiştirilmesi siyasetinin Jön Türkler dönemine kadar uzandığı iddia edilmektedir, bkz. Fuat Dündar, *İttihat ve Terakki’nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)*, İstanbul, İletişim yay., 2001, s. 81-84. Fakat sistematik olarak isim değiştirme Ad Değiştirme İhtisas Komisyonları veya Yabancı Adları Değiştirme Komisyonu’nun çalışmaları ile 1950’lerde başladı ve 1970’lere kadar toplam yaklaşık 12.000 köyün ismi değiştirildi, Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri, Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Klavuz*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 33-34.

² Burada Türkçe olarak sınıflandırılan yer isimlerine Osmanlı Türkçesinde yaygın olan ve Osmanlı idaresi döneminde Bulgaristan’da yaygınlaşmış Arapça ve Farsça kökenli isimler de dahildir.

³ Örneğin 19. yüzyıl ortalarında Filibe kazasında yaklaşık toplam 297 köy tespit edilmiş olup bunlardan yaklaşık 214’ünün ismi Türkçeydi, bkz. Neriman Ersoy, “XIX. Yüzyılda Filibe Şehri (1839-1876)”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 102-123.

Balkanlar'daki yer isimlerini değiştirme siyasetlerinin hem de Balkanlar'daki uluslaşmanın daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Konunun incelenmesinde karşılaşılan ilk sorun Osmanlı döneminde Bulgaristan'da bulunan yerleşim yerlerinin tespitidir.⁴ Farklı dönemlerde tutulmuş Osmanlı tahrir kayıtlarında ve cizye belgelerinde kazalara göre köy isimlerinin tespiti mümkün olmakla birlikte, 19. yüzyıla ait kaynaklar daha kapsamlı bir çalışmayı mümkün kılmaktadır.⁵ Burada öncelikle 19. yüzyılın ikinci yarısında düzenlenmiş vilayet salnameleri özel bir öneme sahiptir. Tuna Vilayeti Salnamesi, Edirne Vilayeti Salnamesi ve Selanik Vilayeti Salnameleri bugünkü Bulgaristan topraklarında bulunan köylerin tamamının isimlerini içerilmektedir. Bu köylerin coğrafi konumlarının tespiti ise yine 19. yüzyılın ikinci yarısında hazırlanmış askeri haritalarla mümkündür.⁶

⁴ Münih niversitesi'nde Alman Araştırma Kurulu'nun (DFG) desteğiyle, Prof. Dr. Hans Georg Majer'in yönetiminde Prof. Dr. Machiel Kiel (Utrecht) ile yürütmekte olduğumuz "Bulgaristan'da Osmanlı döneminde günümüze yer isimleri" konulu araştırma projesiyle Bulgaristan'da bulunan yer isimleri ve değişik dllerdeki versiyonları, konuları ve dönemlere göre nüfus yapıları incelenmekte ve projenin sonuçlarının kitap olarak yayınlanması planlanmaktadır. 1960'ların sonunda Prof. Dr. Hans Joachim Kissling tarafından başlatılan ve 1912 yılındaki Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını kapsamayı planlanan aynı proje kapsamında Şimdiye kadar Sırbistan, Doğu ve Batı Trakya, Yunan Makedonyası incelenmiş ve sonuçları yayınlanmıştır, bkz. Edelgard Albrecht, *Ortsnamen Serbiens in türkischen geographischen Werken des XVI.-XVIII. Jahrhunderts. Ein Beitrag zu einer sdosteuropaischen Ortsnamenskordanz*, München, R. Trofenik, 1975; Klaus Kreiser, *Die Ortsnamen der europaischen Türkei nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg, Klaus Schwarz, 1975; Klaus Kreiser, *Die Siedlungsnamen Westthakiens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg, Klaus Schwarz, 1978; Eberhard Krger, *Die Siedlungsnamen Griechisch-Makedoniens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Berlin, K. Schwarz, 1984.

⁵ Osmanlı kaynaklarından yararlanılarak hazırlanan Bulgaristan'la ilgili önemli bir yer isimleri szlğ için bkz. Stefan Andreev, *Renik na Seliştini İmena i Nazvaniya na Administrativno-Territorialni Edinitsi v Bilgarskite Zemi prez XV-XIX Vek / Glossary of Settlement Names and Denominations of Administrative Territorial Units in Bulgarian Lands in 15th-19th Centuries*, Glavno Upravlenie na Arhivite pri Ministerskiya Svt, Arhivni Spravonitsi 5, Sofya 2002.

⁶ Mirliva Nusret Paşa, *Filibe Sanağının Harita-yı Umumiyesidir*, Mhendishane-i Berr-i Hmayun, İstanbul 1279 (1862). Bu haritada Filibe sanağına bağlı Filibe, Tatarpazarcık, Ahi elebi, Kızanlık, ırpan, Zağra-yı atık, Hasköy ve Sultanyeri kazalarına ait kyler yer almaktadır. Aynı haritanın Almanca evirisi için bkz. H. Kiepert, *Karte des Sandjak Filibe (Philippopolis), aufgenommen nach Anordnung des dortigen Provinzial-Gouverneurs Mehmed-Nusret-Pascha, nach dem zu Constantinopel lithographirten türkischen Original bersetzt, auf den halben Laengemasstab reduziert und autographirt von H. Kiepert*, 1876. *Rus Ordu Haritası*, 1: 126 000 verst: Osmanlı dönemi yer isimlerinin yer aldığı en kapsamlı harita Rus askeri haritasıdır. Osmanlı-Rus Savaşından sonra, 1880'lerin başında hazırlanan ve 72 paftadan oluşan bu harita, savaştan sonra kurulan Bulgaristan Prensliğini ve Doğu Rumeli Vilayetini kapsamakta, fakat Kırca Ali'nin güneyi ve Bulgaristan'ın Makedonya

Günümüze kadar uygulanan isim değişiklikleri ise Bulgaristan'da hazırlanmış yer isimleri sözlükleri ve modern haritalar yoluyla tespit edilmektedir. Bulgaristan'da bu konuda şimdiye kadar yapılmış en ayrıntılı çalışma Nikolay Miçev ve Petır Koledarov'un hazırlanmış olduğu yer isimleri sözlüğüdür.⁷ Ülkede bulunan köy isimlerinin alfabetik bir sırayla verildiği bu eserde Bulgaristan'da uygulanan bu siyasetin gerekçeleri izah edilmekte ve bu süreç meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Buna göre “beş yüz yıl süren Osmanlı boyunduruğu” altında Osmanlı-Türk isimlerinin büyük bir baskı ve zorla Bulgarları asimile etmek amacıyla yaygınlaştırıldığı iddia edilmektedir. “Yabancı boyunduruk altında verilen” ve “Bulgarların yabancı olduğu” iddia edilen bu isimlerin değiştirilmesinin çok doğal ve gerekli bir önlem olduğu anlatılmaktadır.⁸ Oysa Osmanlı devletinde bir asimilasyon (yani Türkleştirme) siyaseti sonucunda yer isimleri verilip değiştirilmediği, Osmanlıca-Türkçe isimlerin doğal bir tarihi süreç sonucunda (örneğin Türk boylarının veya Yörüklerin bu bölgede yerleştirilmesiyle) yaygınlaştığı Osmanlı araştırmalarında genel kabul gören bir fikirdir.⁹ Bir diğer iddia ise, bu isimlerin Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonra oluşan yeni şartlara cevap vermediği ve değiştirilmesi gerektiğidir.¹⁰ İsim değiştirme sürecinde yalnızca Türklerle meskun köylerin de isimlerinin değiştirildiği göz önünde bulundurulduğunda bu sürecin böyle bir gerekçeyle temellendirilmesinin de sorunlu olacağı görülmektedir.

Bu iddiaların aksine Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonra yer isimlerinin değiştirilmesi daha ziyade milliyetçi siyasetler çerçevesinde Bulgaristan'daki Osmanlı-Türk izlerini yok etme ve azınlıklara yönelik “etnik temizlik” siyasetinin bir yansıması olarak dikkat çekmektedir.¹¹ Bu siyasetin, bağımsızlıktan

bölgesini içermemektedir. *Osmanlı Erkan-ı Harbiye haritası* (1: 210.000), 1899-1900 yılında hazırlanmış olup 20 paftadan oluşmaktadır. Rus Ordu haritasından da yararlanılarak hazırlanan bu harita Bulgaristan'ın Sofya, Kızanlık ve Burgas hattını da içine alarak güney yarısını kapsamaktadır. *Avusturya Ordu Haritası'nın* (*Generalkarte von Mitteleuropa*, 1: 200 000), Bulgaristan'la ilgili kısmı 25 paftadan ibarettir. Hem Rus Ordu haritası ve hem de Osmanlı Ordu haritasından yararlanılarak 1899 yılında hazırlanan bu haritanın bazı paftaları 1942'ye kadar yenilenmiştir ve böylece harita eski isimler yanında bazı isim değişikliklerini de içermektedir.

⁷ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *Reçnik na Selištata i Selišnite İmena v Bulgariya, 1878-1987*, Sofya, Nauka i İzkustvo, 1989.

⁸ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 6-7, 9.

⁹ Örnek olarak bkz. Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period*, Assen/Maastricht, Van Gorcum, 1985, s. 41-42.

¹⁰ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 7.

¹¹ Bulgaristan'da uluslaşma ve Türk azınlığa yönelik politikalar için bkz. Kemal H. Karpat, “Bulgaria's Methods of Nation Building and the Turkish Minority”, *The Turks of Bulgaria*,

itibaren yaşanan rejim değişikliklerine rağmen, son zamanlara kadar korun-duğu gözlenmektedir. Bu yüzden konunun bu yönüyle ele alınması gerektiği ortadadır. Bunun için isim değişikliklerinin 125 yıllık bir tarihi süreç içinde hangi siyasi şartlar altında gerçekleştiğini ve hangi evrelerden geçtiğini ör-neklerle ortaya koymak gerekmektedir.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda esas itibariyle Tuna Vilayeti üzerinde bir Bulgaristan prensliği kuruldu. Bu bölgedeki yer isimlerinin değiştirilme-sine adı geçen bu savaş döneminde başlanmıştır. 1878'de Edirne vilayetinin kuzey ve batı bölgelerini içine alan Doğu Rumeli vilayeti kurulmuş ve bu vila-yetin 1885 yılında Bulgaristan tarafından ilhakıyla burada da yer isimlerinin değiştirilmesine başlanmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı esnasında ve takip eden yıllarda idari bir karar olmaksızın yaklaşık 49 köyün ismi değiştirilmiş ve bu köylere genellikle, Bulgaristan'a bağımsızlığını kazandıran Rus generallerin, Rus Çarının ve Çarlık ailesine mensup kişilerin isimleri verilmiştir.¹² Örneğin Hasköy kazasında kaza merkezinin 24 km kuzey-kuzeybatısında bulunan *Karahisarlı köyüne*,¹³ 1882 yılında Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Plevne'nin alınmasında üstün gayret göstermiş Rus generali *Skobelev*'in ismi verilmiş-tir.¹⁴

Bu dönemde Türklerin yaşadığı çok sayıda yerleşim yeri de haritadan silin-miştir. Öyle ki Filibe kazasına bağlı yalnızca Türklerle meskun 100 köyden 33'ü tamamen boşalmış ve bir daha iskan edilmeyerek haritadan silinmiştir.¹⁵

20. yüzyılın başlarında Bulgaristan'ın meşgul olduğu en önemli konu Make-donya Meselesi'ydi. Özellikle, 1903'te başarısızlıkla sonuçlanan İlinden isya-nından sonra, Prens Ferdinand'ın idaresindeki Bulgaristan Makedonya'yı topraklarına katmak için Osmanlı devletine karşı silahlanmaya ve savaş ha-zırlıklarına başlamıştı. *Liberal Halk Partisi*'nin (*Narodnoliberalnata Partiya*) hükümette olduğu bu dönemde General Raço Petrov başbakanlık görevinde bulunuyordu.¹⁶ 1905-6 yılları Makedonya'da Bulgarların Rumlara

İstanbul, Isis, 1990, s. 1-22. Ayrıca bkz. Valeri Stoyanov, *Turskoto Naselenie v Bulgariya Mejdu Polyusite na Etničeskata Politika*, Sofya, İzdadeltstvo LİK, 1998.

¹² Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 8.

¹³ *Salname-i Edirne 1290*, s. 217.

¹⁴ *Avusturya Ordu Haritası*, pafta 43/42; Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 245.

¹⁵ Krş. Neriman Ersoy, *age*, s. 119.

¹⁶ Partinin řefi olan Dimitır Petkov içiřleri bakanı olarak kabinede görev almıřtı. Milen Kumanov, *Političeski Partii, Organizatsii i Dvijeniya v Bulgariya i Tehnite Lideri, 1879-1949*, Sofya 1991, s. 18-19.

ve Sırlara karşı güç kaybettiği bir dönemdir.¹⁷ Böyle bir dönemde Bulgaristan'da ilk büyük yer isimlerini değiştirme hareketi gerçekleştirilmiştir. 1912 yılına kadar Bulgar hükümetinin aldığı kararlarla toplam 423 köye Bulgarca isimler verilmiş ve bu değişikliklerin 3/4'ü 1906 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca 1912'ye kadar 65 (Bulgarca ve Türkçe) iki isimli köyün Türkçe ismi silinmiştir.¹⁸

1912 yılına doğru Bulgaristan'da toplam 4018 yerleşim yeri bulunmaktaydı. Balkan Savaşları sonunda Bulgaristan Tırnovacık (Malko Tırnovo), Orta ve Güney Rodoplar ve Pirin Makedonyası'nı topraklarına katmıştır. 1920'ye geldiğinde toplam yerleşim yeri sayısı 5659'a çıkmıştır.¹⁹

19 Mayıs 1934'te askeri ihtilal yaşayan Bulgaristan'da Kimon Georgiev'in geçici hükümeti döneminde parlamenter rejim sonlandırılarak totaliter bir rejim uygulanmaya başlandı.²⁰ Yeni kurulan rejim özellikle siyasi hayatın disiplin altına alınması ve "milli birlik" parolalarını ön plana çıkardı. Bulgaristan'da yaşayan Türklerle ilgili pek çok yasak getirilirken, Türklerin göç ettirilmesi için ağır baskılar uygulanmaya başladı.²¹ Bu şartlar altında 1934 yılının ikinci yarısında çıkarılan hükümet kararlarıyla Bulgaristan'daki ikinci büyük isim değiştirme hareketi gerçekleştirildi ve 1920 ile 1934 yılları arasında ismi değiştirilen toplam 2091 yerleşim yerinden 1971'inin ismi bu tarihte değiştirildi. 1935 ile 1944 seneleri arasında 432 yerleşim yerinin daha ismi değiştirildi. Bunların çoğu 1940'ta Bulgaristan'ın eline geçen Güney Dobruca'da bulunan yerleşim yerleriydi.²² Böylelikle 2. Dünya Savaşı'nın başlamasından önce Bul-

¹⁷ Bkz. Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, çev. İhsan Catay, İstanbul 2001, s. 232-251.

¹⁸ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 8.

¹⁹ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 8-9.

²⁰ Edgar Hösch, *Geschichte der Balkanlaender, von der Frühzeit bis zur Gegenwart*, 2. baskı, Münih 1993, s. 211.

²¹ Askeri darbeden sonra Türklerin siyasi faaliyetleri sınırlandırıldı, dernekleri yasaklandı, Türkçe yayınlar azaldı ve *Turan*, *Gerin*, *Öz Dilek*, *Yarın*, *Rodop*, *Halk Sesi* ve *Dostluk* isimli gazetelerin yayını 1934 ve 1935 yıllarında sonlandırıldı. Türk okullarının sayıları azaldı. Bir yandan Bulgar hükümetinin öte yandan milliyetçi grupların Türklerin göç ettirilmesi için baskıları bu dönemde iyice arttı. 1934-1938 arasında yaklaşık 73.000 Türk Türkiye'ye göç etti. Aralık 1934 ve Mayıs 1935'te Türk hükümetinin 10 yıllık bir süre içinde 600.000'den fazla Türk'ün göç etmesini talep ettiği belirtilmektedir. Bulgar hükümeti bu sürenin ilk yarısında 263.000 Türk'ün göç ettirilmesine razı olduğunu belirtti. Fakat Türk hükümeti bu konudaki fikrini değiştirerek 16 Nisan 1937'de Bulgar hükümetine Türk konsolosluğundan giriş vizesi almayanlara çıkış vizesi vermemesini önerdi ve Bulgar hükümeti bu öneriyi kabul etti. Bu yüzden 1935-1939 yılları arasında Türkiye'ye sadece 95.494 kişi göç edebildi. Ayrıntı için bkz. Valeri Stoyanov, *age*, s. 87-91.

²² Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 10.

garistan toprakları içinde kalan yerleşim yerlerinin Bulgarca olmayan isimleri neredeyse tamamıyla değiştirilmiş oldu.²³

Bulgaristan'da 2. Dünya Savaşı'na kadar yapılan isim değişikliklerinde farklı yöntemler dikkat çekmektedir. İsim değiştirmede en sık başvurulan yöntem ismin doğrudan Bulgarca'ya çevirisi olmuştur. Örneğin Yunanca yer isimlerinin yoğun olarak bulunduğu Karadeniz sahilinde Ahtopol'un yaklaşık 7 km kuzey-kuzeybatısında bulunan *Vasiliko*²⁴ köyünün ismi köken itibariyle Yunanca olup yaklaşık olarak Kralın Köyü anlamına gelmektedir. 1934 yılında bu köyün ismi Bulgarca'da aynı anlama gelen *Tsarevo*'ya çevrilmiştir. Türkçe isimlerin çok yoğun olarak bulunduğu bölgeler Bulgaristan'ın doğu, güneydoğu ve güney kesimleridir. Buradaki pek çok yer ismi aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi doğrudan çeviri yoluyla Bulgarcaladıştırılmıştır:

Akpınar (1906: *Byal Kladenets*)²⁵

Yoğurtçu (1906: *Mlekarevo*)²⁶

Kul karyesi (1934: *Robovo*)²⁷

Ayvacık (1934: *Dyulevo*)²⁸

Kapıcı(k) (1934: *Vratitsa*)²⁹

Karatepe (1934: *Çerni vrh*)³⁰

Kadıköy (1934: *Sıdievo*)³¹

Sandıkçı (1934: *Rakla*)³²

Doğanca (1934: *Sokolovo*)³³

²³ Örneğin Filibe kazasında bulunan 158 Türkçe köy isminin tamamen değiştirildiği ve buna karşılık yalnızca 23 Türkçe köy isminin Bulgarca telaffuzuna uydurularak bu şekilde eski şeklini kısmen koruduğu tespit edilmiştir, bkz. Neriman Ersoy, *age*, s. 121.

²⁴ *Osmanlı Erkan-ı Harbiye Haritası*, pafta 3.

²⁵ *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Zağra-yı Cedid'in yaklaşık 25 km güney-güneydoğusunda.

²⁶ *Salname-i Edirne 1290*, s. 245; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Zağra-yı Cedid'in yaklaşık 16 km güney-güneydoğusunda.

²⁷ *Salname-i Edirne 1290*, s. 199; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Kızlağaç'ın 20 km kuzey-kuzeydoğusunda.

²⁸ *Salname-i Edirne 1290*, s. 258; *Avusturya Ordu Haritası*, pafta 45/42, Burgas'ın (Birgos) 28 km batı-kuzeybatısında,

²⁹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 256; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Burgas'ın (Birgos) 28 km batı-kuzeybatısında.

³⁰ *Salname-i Edirne 1290*, s. 258; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/8, Burgas'ın (Birgos) 12 km güneybatısında.

³¹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 251; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Aydos'un 8 km doğu-güneydoğusunda.

³² *Salname-i Edirne 1290*, s. 254; *Rus Ordu Haritası*, pafta V/8, Aydos'un 40 km kuzey-kuzeydoğusunda.

Uzunca (1906: *Dlıgnevo*)³⁴
Şekerpınar (1906: *Sladık Kladenets*)³⁵
Karaath (1906: *Çernokonovo*)³⁶
Devedere (1934: *Kamilski dol*)³⁷
Haramidere (1934: *Razboyna*)³⁸

Bazı isimlerse yaklaşık olarak çevrilmiştir. Örneğin:
*Göktepe*³⁹ (1934: *Zvezdets*: Yıldızlı anlamına gelmektedir)

Bir diğer yöntem Türkçe şahıs isimleri taşıyan köylerin benzer bir Bulgarca şahıs ismine çevrilmesidir. Örneğin:

Orhan köyü (1934: *Orlintsi*)⁴⁰
Sarı İsmail (1906: *Samuilovo*)⁴¹
Alaaddin (1906: *Svetoslav*)⁴²
Hasanoğlu (1883: *Aleksandrovo*)⁴³
Sadıklı (1884: *Simeonovo*)⁴⁴
Süleymance (1906: *Bılgarin*)⁴⁵

Türk tarihinin önemli şahsiyetlerinin isimlerini çağrıştıran bazı köy isimleri-

³³ *Salname-i Edirne 1290*, s. 251; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Aydos'un 15 km batı-güneybatısında.

³⁴ *Salname-i Edirne 1290*, s. 234; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Çırpan'ın 20 km doğu-güneydoğusunda.

³⁵ *Salname-i Edirne 1290*, s. 233; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Çırpan'ın 23 km kuzey-kuzeydoğusunda.

³⁶ *Salname-i Edirne 1290*, s. 234; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Çırpan'ın 22 km güneydoğusunda.

³⁷ *Salname-i Edirne 1290*, s. 189; *Rus Ordu Haritası*, pafta VIII/6, Çirmen'in 19 km güneybatısında.

³⁸ *Salname-i Edirne 1290*, s. 255; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Ahyolu'nun 36 km kuzeybatısında.

³⁹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 257; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/8, Burgas'ın (Birgos) 44 km güneyinde.

⁴⁰ *Salname-i Edirne 1290*, s. 199; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/8, Kızlağaç'ın 48 km kuzeydoğusunda.

⁴¹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 234; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Çırpan'ın 16 km doğu-kuzeydoğusunda.

⁴² *Salname-i Edirne 1290*, s. 190; *Rus Ordu Haritası*, pafta VIII/6, Çirmen'in 48 km batı-güneybatısında.

⁴³ *Salname-i Edirne 1290*, s. 173; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/8, Edirne'nin 60 km kuzey-kuzeydoğusunda.

⁴⁴ *Salname-i Edirne 1290*, s. 169; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Edirne'nin 63 km kuzeybatısında.

⁴⁵ *Salname-i Edirne 1290*, s. 188; *Rus Ordu Haritası*, pafta VIII/6, Cısr-i Mustafa Paşa'nın 29 km kuzeybatısında.

nin Bulgar tarihinin önemli tarihi şahsiyetlerinin isimleriyle değiştirildiği görölmektedir. Örneğin:

*Osmanlı (Otmanlı) (1890: Simeonovo)*⁴⁶

Bazı mesleki, idari, askeri veya dini görevleri çağrıştıran yer isimleri Bulgarca'da benzer anlam taşıyan isimlere çevrilmiştir. Örneğin:

*Çeribaşılar (1906: Voyvodenets)*⁴⁷

*Muradanlı Paşa (Paşa köyü) (1934: Bolyarovo)*⁴⁸

*Çelebi (1934: Gospodinovo)*⁴⁹

*Hocaköy (1934: Popoviç)*⁵⁰

*Kalfa (1906: Pomoştник)*⁵¹

Gayrimüslimleri olumsuz olarak çağrıştıran bazı Türkçe isimler Bulgarlar için olumlu çağrışım yapan isimlere çevrilmiştir. Örneğin:

*Gavuralan (Kafıralan) (1906: Bilgarska polyana)*⁵²

Bazı köy isimleri Bulgar tarihine katkıda bulunmuş kişilerin isimleriyle değiştirilmiştir. Örneğin Yanbolu kazasında bulunan *Arnabud* köyü Bulgar tarihi hakkında ilk eserlerden birini yazan Çek tarihçi Konstantin Jireçek'in ismiyle *İreçekovo* olarak değiştirilmiştir.⁵³

Bazı isimler Bulgar tarihi için önem taşıyan olayların veya anlaşmaların isimleriyle değiştirilmiştir. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos Anlaşması'yla Makedonya'yı da içine alan 'Büyük Bulgaristan'ın kurulması kararlaştırılmıştı. Fakat daha sonra imzalanan Berlin Anlaşması ile Büyük Bulgaristan üçe bölünmüş ve bir kısmı Osmanlı idaresinde bırakılmıştı. Bundan sonra Bulgar dış politikasının ana hedefi Ayastefanos Anlaşma-

⁴⁶ *Salname-i Edirne 1290*, s. 199; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Kızılağaç'ın 24 km kuzey-kuzeydoğusunda.

⁴⁷ *Salname-i Edirne 1290*, s. 189; *Rus Ordu Haritası*, pafta VIII/6, Çirmen'in 40 km batı-güneybatısında.

⁴⁸ *Salname-i Edirne 1290*, s. 175; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Edirne'nin 57 km kuzey-kuzeydoğusunda.

⁴⁹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 259; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/9, Misivri'nin 27 km kuzey-kuzeydoğusunda.

⁵⁰ *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/9, Misivri'nin 20 km kuzey-kuzeydoğusunda.

⁵¹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 169; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Edirne'nin 59 km kuzeybatısında.

⁵² *Salname-i Edirne 1290*, s. 170; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Edirne'nin 49 km kuzey-kuzeybatısında.

⁵³ *Salname-i Edirne 1290*, s. 248; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, Yanbolu'nun 19 km doğusunda.

sı'nda öngörülen Büyük Bulgaristan'ı kurmak olmuştur. Bu anlaşmanın isminin Yanbolu kazasında bulunan *İsmail Fakih* köyüne 1934 yılında *Sanstefano* olarak verildiği görülmektedir.⁵⁴

Bazı yer isimlerine Ortaçağ Bulgar tarihinin önemli şahsiyetlerinin, bazılarına ise Bulgar bağımsızlık hareketinin önderlerinin, Bulgar prensinin ve diğer askeri ve politik şahsiyetlerin isimleri verilmiştir. Örneğin:

İstanimaka (Rumca: *Stenimachos*) (1934: *Asenovgrad*)

Kara ağaç (1897: *Levski*)⁵⁵

Orhaniye (1934: *Botevgrad*)⁵⁶

Ovacık (1906: *Ferdinandovo*)⁵⁷

Akpınar (1934: *General-İnzovo*)⁵⁸

İsim değiştirmede uygulanan bir diğer metot ise tercüme olmayıp tamamen farklı anlam taşıyan Bulgarca isimlerin verilmesi olmuştur. Örneğin:

Evrenli (1934: *Jeleznik*)⁵⁹

Yenice (1934: *Goritsa*)⁶⁰

Bir kısım Türkçe isimler Bulgarca'nın telaffuzuna uydurularak varlığını korumuş ve tamamen değiştirilmemiştir. Örneğin Filibe kazasında ismi değiştirilen 158 Türkçe köye karşılık 23 Türkçe köy ismi bu şekilde varlığını korumuştur. Örneğin:

Tatar (*Tatarevo*)

Ahmed Obası (*Ahmatovo*)

Azizbegli (*İzbeqli*)

Kozan (*Kozanovo*)

Kadı (*Kadievo*)

Kurtbey (*Kurtovo*)⁶¹

⁵⁴ *Salname-i Edirne 1290*, s. 248; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Yanbolu'nun 32 km doğu-kuzeydoğusunda.

⁵⁵ *Vasil Levski* Osmanlı idaresine karşı Bulgar ihtilal örgütünü kurmuş ve Osmanlı makamlarınca yakalanarak idam edilmişti.

⁵⁶ *Hristo Botev* Bulgar ulusal bağımsızlık hareketinin en tanınmış milli şairi olarak kabul edilmektedir.

⁵⁷ *Salname-i Edirne 1290*, s. 225; *Avusturya Ordu Haritası*, pafta 43/42, Hasköy'ün 23 km doğu-kuzeydoğusunda.

⁵⁸ *Salname-i Edirne 1290*, s. 243; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/7, İslimye'nin 41 km güney-güneydoğusunda.

⁵⁹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 249; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Karınabad'ın 11 km güneybatısında.

⁶⁰ *Salname-i Edirne 1290*, s. 250; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Karınabad'ın 16 km kuzeybatısında.

2. Dünya Savaşı sonunda Bulgaristan'da sosyalist rejim kurulduktan sonra yer isimlerini değiştirme siyaseti yeni bir boyut kazandı. Bu kez bir yandan hâlâ var olan “yabancı” isimler değiştirilmeye devam edilirken, öte yandan sosyalizmin felsefesine ters düşen Bulgarca kökenli isimler de değiştirilmeye başlandı. Değiştirilen 760 yer ismi öncelikle dini ve monarşik anlam taşımakta ve “burjuva rejimi”ni andırmaktaydı. Bu isimler çoğunlukla Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonra verilen yeni isimlerdi. Miçev ve Koledarov'a göre, bunlar “halka ve devlete önemli bir hizmeti dokunmayan” generallerin, bakanların ve diğer politik kişiliklerin, veya “Bulgar vataniyla veya insanlığın gelişmesi ve kültürüyle hiçbir ilgisi bulunmayan” yabancıların isimleriydi. Diğerleri İncil'de adı geçen kişilikler, metropolitler ve diğer dini anlam taşıyan isimlerdi. Bu tür dini isimlerin değiştirilmesinden bahsederken, Miçev ve Koledarov “yerleşik halkın onayının alınmadığı”nı vurgulayarak sosyalist dönemdeki isim değiştirme politikasına satır arasında bir de eleştiri getiriyor.⁶² Yeni isimler öncelikle sosyalist mücadelede yer almış Bulgar veya yabancı kişilerin isimleriydi. Bunların yanında, Bulgaristan'ın milli bağımsızlığına hizmet etmiş kişilerin isimleri de yer almaktaydı. Ayrıca gelişme, iş, üretim, önemli görülen tarihi olaylar vs. de yeni yer isimlerine esas teşkil etti.⁶³

Sosyalist dönemde uygulanan isim değiştirme siyaseti aşığdaki örneklerle özetlenebilir:

Çerkeşli (1890: Ferdinandovo, 1947: *Slavyantsi*)⁶⁴

Ovacık (1906: Ferdinandovo, 1949: *Polyankovo*)⁶⁵

Nevrokop (1950: *Gotse Delçev*)

Sveti Vrač (1949: *Sandanski*)⁶⁶

Cuma-i Bala (1950: *Blagoevgrad*)

Aşık Senekli (1893: Sveti Kirilovo, 1951: *Kirilmetodievo*, 1971: *Kirilovo*)⁶⁷

Vasiliko (1934: Tsarevo, 1950: *Miçurin*)⁶⁸

Çirpili (1889: Klimentovo, 1943: Klimentina, 1947: *Trud*)⁶⁹

⁶¹ Krş. Neriman Ersoy, *age*, s. 121.

⁶² Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 12-13.

⁶³ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 14.

⁶⁴ *Salname-i Edirne 1290*, s. 249; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/7, Karınabad'ın 25 km batı-kuzeybatısında.

⁶⁵ Yukarda adı geçen köy, Hasköy'ün 23 km doğu-kuzeydoğusunda bulunmaktadır.

⁶⁶ *Salname-i Selanik 1315 ve 1320; Avusturya Ordu Haritası*, pafta 41/42, Melnik'in 10 km kuzeybatısında.

⁶⁷ *Salname-i Edirne 1290*, s. 228; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/6, Eski Zağra'nın 11 km batı-güneybatısında.

⁶⁸ *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/9; Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 187.

1987'ye kadarki dönemde yeni isimlerin yarısına yakını Bulgarca'nın gramerine göre yeniden değişikliğe uğrayarak "düzeltildi". İsimlerin düzeltilmesi özellikle 1965-66 yılında gerçekleştirildi. Bu isim değiştirmeler ve düzeltmeler sonunda bir çok yer ismi sıkça değişikliğe maruz kaldı. Bunun için şu örnekler sıralanabilir:

Bekirceli (1934: *Virovo*, 1937 *Neyçevo*, 1954 *Tsanko Tserkovski*, 1960 *Tserkovski*)⁷⁰

Cumalı (1934: *Hadji Marinovo*, 1943: *Jitosvet*, 1966: *Jitosvyat*)⁷¹

1990'larda Sosyalist rejimin sona ermesinden sonra, Sosyalist dönemde uygulanan isim değiştirme siyaseti Bulgaristan'da kurulan yeni sistem tarafından pek çok yönüyle eleştiriye maruz kaldı. Sosyalizme verdiği hizmetlerden dolayı Bulgaristan'daki bazı köylere ismi verilen Sovyetler Birliği'nin sembol kişilikleri bulunmaktaydı. Özellikle bu isimler tekrar değiştirilmeye başladı. Burada tespit edilen bir örnek *Dobriç* şehridir. Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda bulunan bu şehir Osmanlı döneminde Hacıoğlu Pazarcığı adını taşımaktaydı. 1882 yılında Dobriç'e çevrilen isim 1949'da *Tolbuhin* şeklinde değiştirildi. Fıodor Tolbuhin Sovyet Genelkurmayı'nın temsilcisi olarak Bulgaristan'la 28 Ekim 1944'te barış anlaşmasını imzalayan bir Sovyet generaliydi. Bu anlaşmayla Bulgaristan Sovyetler Birliği'nin bütün taleplerine boyun eğmek zorunda kalmış ve eski müttefiği Almanya'ya karşı Sovyet ordusuyla ortak hareketi kabul etmişti. 1990'dan sonra Tolbuhin ismi kaldırılarak şehrin isminin tekrar *Dobriç*'e çevrildiği görülmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında, geçirdiği bütün evrelere rağmen, Bulgaristan'daki yer isimlerini değiştirme politikasının değişmeyen temel özelliklerinden birinin ülkedeki Osmanlı izlerini yok etmek olduğu görülmektedir. Bu tutum kendisini yalnızca yer isimlerini değiştirme anlamında değil, Müslüman azınlığa ve camiler gibi tarihi eserleri içeren Osmanlı mirasına karşı uygulanan siyasette de göstermektedir. Bu anlamda yer isimlerinin değiştirilmesi, 1985-89 yılları arasında uygulanan Müslüman şahıs isimlerinin değiştirilmesi siyasetiyle de aynı bağlamda değerlendirilebilir. 1985 yılına ait bir propaganda yazısında bu bağlantı şu şekilde kurulmaktadır: "Beş yüz yıl boyunca (1396-1878) Bulgaristan Osmanlı boyunduruğuna katlanmak zorunda kaldı[...]. Yüz

⁶⁹ Nikolay Miçev, Petır Koledarov, *age*, s. 270.

⁷⁰ *Salname-i Edirne 1290*, s. 250; *Rus Ordu Haritası*, pafta VI/8, Karınabad'ın 10 km batı-güneybatısında.

⁷¹ *Salname-i Edirne 1290*, s. 249; *Rus Ordu Haritası*, pafta VII/8, Karınabad'ın 20 km güneyinde.

binlerce Bulgar zorla Müslümanlaştırıldı ve Türkleştirildi[...]. Şehirlerin, yerleşim yerlerinin, bölgelerin ve insanların Türkçe isimlerini Bulgarcalarıyla değiştirmek doğal bir süreçtir. Bu süreç 100 yıldan daha uzun bir süre önce başlamıştır.”⁷² Bu alıntıdan da anlaşıldığı gibi, Bulgaristan'daki Türkçe yer isimlerinin değiştirilmesi Müslüman şahıs isimlerinin değiştirilmesi siyasetine bir baz olarak alınmış ve dayanak olarak kullanılmıştır.

1990'da siyasi yapının değişmesiyle şahıs isimleri konusunda bir geri adım atılmıştır, fakat yer isimleri için henüz böyle bir geri adım söz konusu olmamıştır. Günümüzde halen Türklerle meskun olan yerleşim yerlerinin eski Türkçe isimlerinin yeniden kullanılmasına izin verilmesi, en azından bu köylerin hem eski hem de yeni isimlerinin kullanımı Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın beklentileri arasında yer almaktadır.

Bulgaristan'daki Türk azınlık ve Türkçe yer isimleri sorununa benzer sorunlar Avrupa'nın başka bölgelerinde de mevcut olup buralarda uygulanan çözümler Bulgaristan için de bir örnek teşkil edebilir. Bu konuda özellikle Polonya'da yaşayan Alman azınlık dikkat çekmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Almanya'nın bir parçasını oluşturan ve Breslau (Wroclaw) şehrini de içine alan Şlezya (Schlesien) bölgesi, 1945'te Polonya'ya dahil olmuş ve buradaki Almanların büyük bir çoğunluğu Almanya'ya göç ettirilmişti. Polonya'da sosyalizmin çöküşü ile birlikte 1990'dan itibaren burada halen yaşamakta olan Alman azınlığa kültürel ve siyasal hakları iade edildi. Bunun yanında Polonya'nın resmi kurumları Almanlar'ın yaşadığı yerleşim yerlerinin eski Almanca isimlerini de (ör. Breslau, Bielitz, Krakau, Thorn) Almanca yayınlarında kullanmaya başladı. Yerleşim yerlerinin eski Almanca isimlerinin yeniden resmi olarak kullanılması Alman azınlık tarafından talep edilmekte ve bu konu Alman kamuoyunda da gündeme getirilmektedir. Buna göre Almanya ve Polonya hükümetleri arasında yapılacak bir “İyi Komşuluk ve Dostluk Anlaşması”yla Leh dilindeki isimler yanında, Almanca isimlerin de resmi kayıtlarda ve isim tabelalarında kullanılması talep edilmektedir.⁷³

Alman azınlığın talep ettiği çift isimli uygulama Avrupa'nın diğer bazı ülkelerinde önceden beri mevcut olmuştur. Örneğin Finlandiya'da İsveçlilerin ya-

⁷² *Offener Brief einer Gruppe Bulgaren aus der Volksrepublik Bulgarien, die ihre bulgarischen Namen wieder angenommen haben, An den Ministerpräsidenten der Republik Türkei, Sofya 1985, s. 3-4.*

⁷³ Adrian Sobek, “Die Zeit ist reif. Deutsche Ortsnamen in Oberschlesien: Wann ist mit zweisprachigen Ortsschildern zu rechnen?“, *Junge Freiheit* (Wochenzeitung, Berlin-Wilmersdorf), 14/01, 30 Mart 2001.

şadığı bölgelerde ve Belçika'da Almanların oturduğu yerleşim yerlerinde iki, hatta üç isimli yerleşim yerleri vardır ve bu isimler kullanılmaya devam etmektedir.⁷⁴

Bulgaristan'da da Türk azınlığın yaşadığı bölgelerde böyle bir uygulamaya gidilmesi Balkanlar'da uzlaşma ve işbirliğine ve son zamanlarda gündeme gelen bir ortak Balkan tarihi yazma çabalarına da önemli bir destek oluşturacaktır. Nitekim Avrupa Konseyi'nin hem Batı Avrupa'da hem de Balkanlar'da ortak tarih yazımı üzerine ciddi çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Bu çabaların başarılı sonuç vermesi bölgede güven ve istikrarın yaratılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını da kolaylaştıracaktır.

⁷⁴ Adrian Sobek, agm.